

ODBORNÁ PŘÍPRAVA FYZICKÝCH OSOB V HDNÝCH STATSE OSVOJENEL, PESTOUNY A PESTOUNY NA PŘECHODNOU DOBU

Sdružení pěstounských rodin, Amská 10, 60200 Brno
ICO 64326471, Tl.: 543 249 142, Fax: 543 249 141
Email: pestouni@pestouni.cz
Dlí informace na www.pestouni.cz
Barkovní spojení 39515001/2700

1 Příprava žadatelů na přijetí dítěte do náhradní rodinné péče realizovaná Sdružením pěstounských rodin

1.1 *Zkušenosti*

Sdružení pěstounských rodin již od samých počátků své existence pocívalo nezbytnost přípravy pro zájemce o náhradní rodinnou péči i potřebu informační a poradenské činnosti pro stávající pěstouny. Proto je příprava součástí nabídky služeb již od roku 1997. S platností zákona o sociálně-právní ochraně dětí od roku 2000 pak ve spolupráci s Magistrátem města Brna a Manželskou a rodinnou poradnou pravidelně organizuje přípravy pro žadatele o adopci a pěstounskou péči.

1.2 *Význam a smysl přípravy*

Hlavním důvodem pro zařazení přípravy na přijetí dítěte do procesu zprostředkování náhradní rodinné péče je ochránit zájmy a bezpečí dítěte. Chránit zájem dítěte v tomto případě znamená připravit osvojitele a pěstouny na rodičovskou roli u dítěte s vlastní minulostí tak, aby rozuměli jeho potřebám, věděli, s jakými problémy se mohou setkat, jak tyto problémy řešit a kam se obrátit pro podporu a pomoc. Tímto průběhem zamýšlíme minimalizovat neúspěšnost náhradní rodinné péče v praxi.

V novele zákona o sociálně-právní ochraně dětí s účinností od 1.6.2006 pak dostávají přípravy žadatelů významný prostor v celém procesu zprostředkování a mohou mít podstatný vliv na utváření představ budoucích rodičů o náhradní rodinné péči. Dostatečně s předstihem je vybaví potřebnými znalostmi a dovednostmi, které rodiče aktivně využijí při péči o přijímané dítě.

1.3 *Koncepce přípravy*

Každému běhu přípravy předchází důkladné **seznámení lektorů s potřebami jednotlivých účastníků**. Lektoři vždy zohlední „zakázku“ pro celou skupinu a vzhledem k charakteru skupiny a jejím reakcím v průběhu přípravy následně volí konkrétní techniky, které nejlépe vyhovují potřebám skupiny. Individuální situace klientů může být velmi rozdílná, stejně jako jejich motivace, proto vyhrazujeme na konci přípravy min. 5 hodin **individuálních konzultací s psychologem**. V rámci tohoto časového prostoru mohou jednotliví žadatelé zpracovat individuální problémové oblasti, které se v průběhu přípravy objeví.

V rámci přípravy je zařazeno také **setkání žadatelů se stávajícími pěstouny či osvojiteli**, kteří mohou sdílet svoje zkušenosti s náhradní rodinnou péčí v praxi. Pro dokreslení celé situace v náhradní rodinné péči, ale i pro bližší pochopení specifik dětí žijících v ústavním prostředí, jsou do programu přípravy zařazeny **diskuze s pracovníky kojeneckých ústavů nebo dětských domovů**, které mají blíže objasnit režim dětí, dovednosti dětí, obraz deprivace, průběh samotného převzetí dítěte atd. Příprava věnuje také dostatečný prostor pro dotazy účastníků a diskuze s odborníky. Tím se postupně upravuje očekávání žadatelů a dochází ke zpracování jejich případných obav.

Prospěšné se nám jeví, abychom dosáhli **participace odborníků Krajského úřadu** na vybraných blocích přípravy.

Po ukončení přípravy jsou žadatelé vyzváni k podání zpětné vazby k průběhu přípravy, která by po pečlivém vyhodnocení měla vést ke zvyšování kvality přípravného procesu.

Na závěr přípravy vypracovává lektorský tým **pro zadavatele závěrečnou zprávu** o průběhu přípravy. V samostatné příloze jsou pak uvedeny informace o účastnících a formulovány závěry individuálních rozhovorů s nimi, vztahující se k sociální charakteristice dítěte, které rodina bude schopna přijmout. Obsah této zprávy je s účastníky projednáván v závěrečném rozhovoru.

1.4 **Cíle přípravy Sdružení pěstounských rodin z pohledu žadatelů o NRP**

Upřesnit a utřídit si dosud získané teoretické znalosti o praxi náhradní rodinné péče a **získat nové informace**. Zároveň chceme seznámit a připravit účastníky na důsledky plynoucí z přijetí dítěte v jeho různých obdobích vývoje.

Poznat odlišnosti biologického a náhradního rodičovství a vyrovnat se s nimi. V rámci víkendového setkání se seznámit s rodinným životem stávajících pěstounů a osvojitelů - jejich fungováním, zkušenostmi, možnými specifickými problémy, jejich řešením a s vhodnými výchovnými postupy.

Napomoci v rozhodovacím procesu - ujasnit si vlastní očekávání a představy o tom, jakému dítěti mohou a chtějí zájemci o náhradní rodičovství nabídnout rodinu a pro jaké dítě budou opravdu dobrou rodinou.

Současně se **zbavit případných obav a nejistot** – jsem připraven/připravena na možná úskalí a dokážu přijmout odbornou pomoc.

Uvědomit si závažnost svého životního rozhodnutí, **najít vnitřní zdroje** pro zvládnutí budoucích úkolů.

Získat sociální oporu – navázat přátelské kontakty se stávajícími pěstouny a osvojiteli, ale také mezi sebou navzájem tak, aby žadatelé nebyli se svými problémy a na přijetí dítěte sami.

Poskytnout prostor pro individuální sezení nad problémovými oblastmi u jednotlivých žadatelů, které je má posílit při výchově přijatého dítěte a podpořit jejich pozitivní uvědomění si závažnosti tohoto životního rozhodnutí.

1.5 **Silné stránky naší přípravy**

Individuální přístup – víkendové setkání je využito pro mapování potřeb konkrétních žadatelů a problémové oblasti, které jsou identifikovány, se zpracovávají v rámci individuálních potřeb žádoucích pro daný pár nebo jednotlivce.

Sebepoznání a sebezkušenost žadatelů – otestování vlastních možností, rodičovské postoje i dovednosti, výchovné postoje a limity, korekce představ o sociálně osiřelých dětech

(kontaktují se s projevy deprivace, dětmi romského původu, s dětmi s různým druhem postižení atd.)

Vhled žadatelů do problematiky NRP v celé její šíři - seznámení s častými problémy, se kterými se potýkají náhradní rodiny, praktické návrhy řešení zátěžových situací, přímý kontakt s fungujícími pěstounskými a adoptivními rodinami = **přirozené propojení teorie s praxí a osobní zkušeností.**

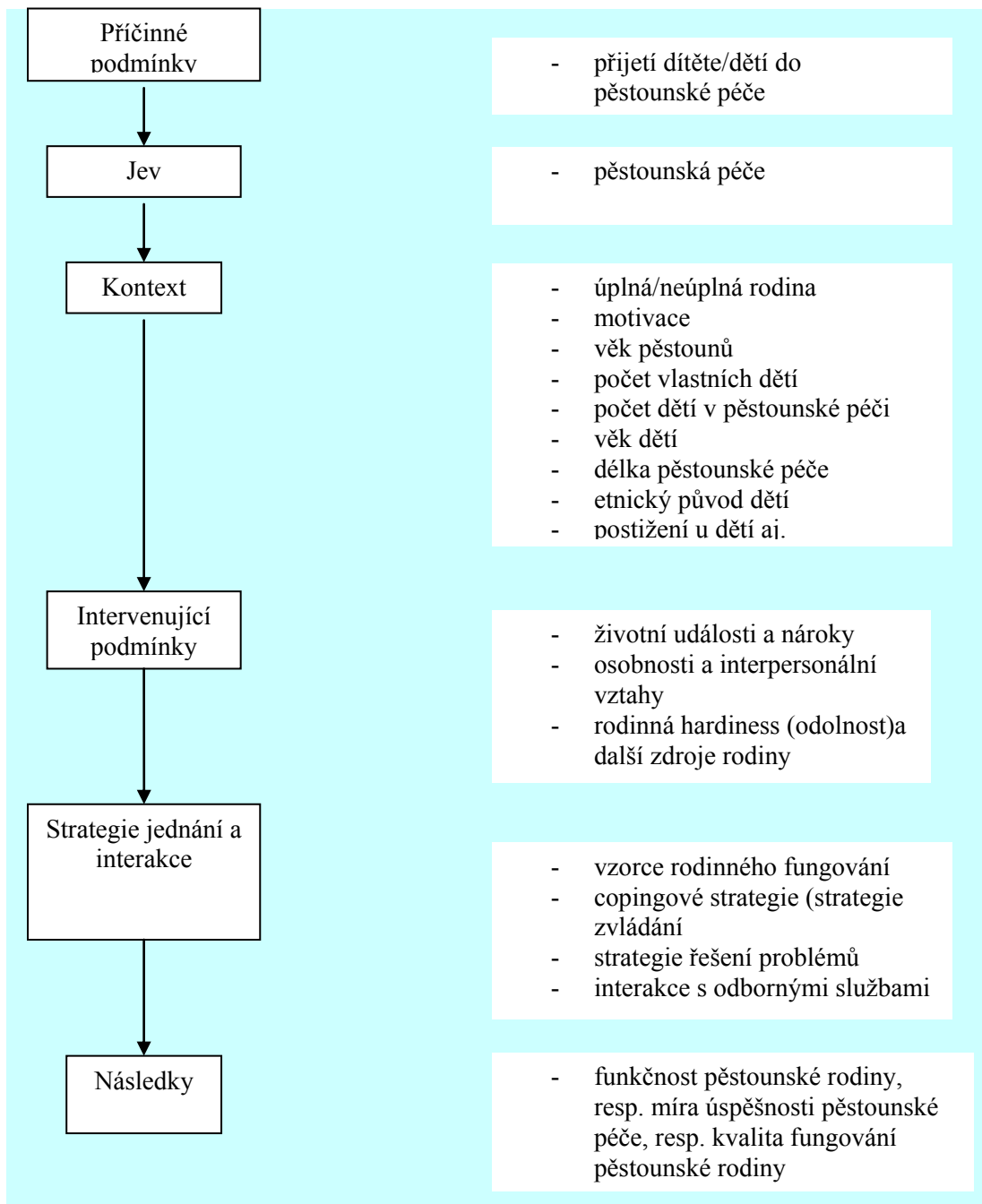
Možnost **sdílení a podpory bezdětných párů** - přínosem pro tyto budoucí rodiče je vědomí, že problém neplodnosti není ojedinělý. Mohou navázat přátelské vztahy s těmi, kteří jsou v obdobné životní situaci a v budoucnu chtějí také přijmout dítě.

Neformální atmosféra setkání umožňuje otevřenou výměnu zkušeností a vstřícné zázemí pro vzdělávání.

2 Rozbor obsahové stránky přípravy dle zaměření na formu náhradní rodinné péče

Celkový rámec přípravy tvoří faktory utvářející proces náhradní rodinné péče. Budeme o nich uvažovat v kontextu paradigmatického modelu pěstounské péče (obr. 1), který jako první popud o teoretické zakotvení fungování pěstounských rodin předložila k diskuzi Sobotková (2003, s. 15). Toto jisté zjednodušení životní reality, které nám schéma nabízí, umožňuje prostřednictvím zpřesnění jednotlivostí proniknout do celku problematiky.

Obr. 1 Paradigmatický model pěstounské péče podle Sobotkové (2003)

2.1 Část A: příprava pro adoptivní rodiče

Přijetí dítěte do adopce (příčinné podmínky) je závažný životní krok, kterým **vzniká nová rodina**. Situace vyžaduje přizpůsobení i od všech ostatních členů rodiny a širšího sociálního okolí. Začínají se řešit dlouhodobé a naléhavé otázky související s osudem konkrétního dítěte s ohledem k celému společenství. Rodina je **ovlivněna potřebami přijatého dítěte** a před jeho přijetím by s nimi měla počítat a být připravena na ně reagovat. K tomuto směřujeme jak teoretické, tak praktické bloky přípravy.

Jev: adopce. Jde o **naplnění** dvou dimenzí **rodičovství – právního a psychologického**, a nepřítomnost biologického. Centrálním bodem přípravy je, aby žadatelé pochopili a vnitřně přijali odlišnosti adoptivního rodičovství. Proto vidíme jako naprosto nezbytné poslání přípravy poskytnout podporu při **zpracování ztráty biologického rodičovství** a přijetí rodičovství náhradního.

Osvojení má také svůj kontext, který zahrnuje soubor otázek spjatých s **umístováním dětí** z ústavní péče do rodiny. Zde se rodiny dozvídají o metodice a praktikovaných postupech sociálně-právní ochrany dětí, které rozhodují o budoucím osudu dítěte (vhodnost do osvojení, poškození dítěte především v raném věku vlivem ústavní výchovy), ohledy na věk dětí při předávání do rodin aj. Velkým a specifickým okruhem jsou **charakteristiky dětí svěřovaných do adopce** (témata opuštěné děti, deprivace, specifické potřeby dětí, věk dítěte v době přijetí, poruchy chování, odlišný etnický původ dítěte). Z tohoto pohledu je skupina bezdětných žadatelů o adopci jednotnější, motivace je zřejmá a představy o dítěti, které chtějí klienti přijmout, jsou většinou jasně formulovány.

Také se zatím u všech shodně nejedná o rodinu, ale pouze manželský pár či jednotlivce. Naším klíčovým cílem, ke kterému směřujeme přípravu, je napomoci rodinám dosáhnout **přijetí dítěte takového, jaké je**.

V případě, že bude účastna rodina, která žádá o svěření druhého a dalšího dítěte, bude pozornost věnována **pozici stávajícího dítěte v rodině** a změnám, které je čekají, dále také toleranci poruch a problémů ve vývoji nově přijatého dítěte.

„Intervenující podmínky“ zahrnují sumu nároků, které jsou na rodinu kladeny a to, jak se s nimi vyrovná. V přípravě se nám v této oblasti jedná o depistáž těchto podmínek a zaměření se na rizikové faktory jednotlivých rodin a jejich zpracování tak, aby se v neobvyklé situaci nestaly závažnou zátěží. Úspěšná adaptace je závislá především na **osobnostních charakteristikách osvojitele** a jeho **vztazích k druhým lidem** (postoje k nim, význam sociální opory). Příznivé intervenující podmínky mohou přispívat k minimalizaci rizik při přijetí dítěte – např. opora v podobě informovanosti, která je vytvářena v rámci příprav, případně také potvrzení rozhodnutí přijmout biologicky cizí dítě, a vědomí, že v této situaci nejsou sami, které se žadatelům dostane ve skupině lidí s podobným osudem.

Program přípravy směřuje k přípravě rodiny na budoucí změny v rámci rodinného fungování, které jsou v případě přijetí prvního dítěte velmi citelné (např. rozdělení povinností a moci mezi manžely). Proto jsou v přípravě zařazena témata o **adaptaci dítěte v rodině**, jsou probírány **přípravné strategie pro přijetí dítěte** (např. získávání informací, jednání se širší rodinou), **preventivní strategie** (předcházení anticipovaným problémům), **komunikace** orientovaná k posilování rodinných zdrojů, jsou probírány jednotlivé strategie vyrovnávání se s narušením rovnováhy rodiny (**způsoby řešení problémů**, např. uvolnění matky přenesením části domácích prací na ostatní členy rodiny). Strategie jednání a interakce zahrnují veškeré prostředky k přizpůsobení rodiny na měnící se podmínky.

„Následky“ – míra či kvalita dosažení jednotlivých cílů pěstounské péče s ohledem na celkovou míru adaptace rodiny jako systému. Objevuje se zde téma adopčního trojúhelníku, otázky „**kvality**“ **náhradního rodičovství** a **předpoklady „úspěšnosti adopce“**. Za tímto účelem jsou v rámci setkávání zařazeny **výpovědi dnes dospělých osob, které byly v dětství osvojeny**.

2.2 Část B: Pěstounská péče

Přijetí dítěte do pěstounské péče rozhodujícím způsobem ovlivňuje životní směřování nejen manželského páru, ale i společenství lidí s nimi vztahově spjatých. Aby byla budoucí

pěstounská rodina co nejméně zaskočena případnými komplikacemi, je nutné především **pracovat s motivací žadatelů**, která se u jednotlivých párů či jednotlivců může velmi různit. Ideální je, pokud se motivace mít dítě změní na motivaci „pomoci konkrétnímu dítěti“.

Dále adaptaci rodiny po příchodu dítěte ovlivňuje především to, zda jde o pár s vlastními či přijatými dětmi nebo žadatele, osobnostní utváření, zvládání zátěžových situací v předchozích vývojových stádiích rodinného cyklu, socioekonomické okolnosti.

Pěstounskou péči chápeme jako **zabezpečení rodinného zázemí pro opuštěné děti za podmínek vymezených právním řádem**. Legislativní zakotvení upravuje podmínky a vztahy (práva a povinnosti pěstounů, materiální a technické zabezpečení, provozní podmínky). Může mít řadu forem, se kterými jsou žadatelé seznámeni. Je nezbytné, aby tento **právní rámec**, ve kterém se pěstounská péče odehrává, byl **spjat s vnitřním psychologickým vkladem rodičů**, jejich úsilím provádět tento úkol. To je druhá dimenze pěstounské péče, vnitřní, psychologická. Je nástrojem, který umožňuje skutečně vytvořit pro dítě domov s terapeutickým efektem na vývoj dítěte.

Z posouzení naplnění jedolnitých dimenzí rodičovství (biologické, právní a sociálně-psychologické) tedy vyplývá nepřítomnost dvou dimenzí rodičovství – biologického (kdo dítě počne a kdo ho porodí) a právního (komu jsou rodičovská práva, povinnosti a podle nového zákona i rodičovská odpovědnost přiděleny). Právní dimenze rodičovství je nahrazována legislativně vymezenými podmínkami péče o dítě. Je však **zachována nosná psychosociální dimenze** (kdo se k dítěti jako matka a otec chová), která z hlediska dítěte i rodičů vytváří rodinu. Umožňuje uspokojovat potřeby všech svých členů. „Při přípravě je nutné, aby žadatelé byli srozuměni se **specifiky pěstounské péče jako formy péče o opuštěné děti**. Svým charakterem se radikálně liší od ústavní výchovy, zároveň ale také od rodičovství v běžné podobě. Vzhledem k ústavní péči u ní lze předpokládat dlouhodobou perspektivu péče a sdílení soukromí jednotlivých členů rodiny. Při porovnání s rodinnou péčí pak vystupuje do popředí fakt, že nemusí mít charakter celoživotní péče (v legislativním smyslu končí dosažením 18 let svěřence, v případě úspěšné pomoci rodině i dříve), což přináší omezení výhledu na společnou budoucnost především pro pěstouny. Tato forma péče, která má v našich zemích dlouhou tradici, byla a je praktikována tak, že zde děti vyrůstají do dospělosti, kontakt s původní rodinou je zpravidla žádný, nebo minimální. Typicky největším **strachem žadatelů** o pěstounskou péči je obava, že by se **dítě** mohlo být **v kontaktu s biologickou rodinou** nebo se do ní mohlo vrátit a oni by tak o ně „přišli“, což není v souladu s legislativním pojetím pěstounské péče a právy rodičů, která jsou v současné době více prosazována. Na místě je tedy budoucí pěstouny upozornit na **práva biologických rodičů**, pomoci jim **přijmout dítě i s jejich rodiči**, kteří z právního hlediska rodiči zůstávají, a připravit pěstouny na určitou formu komunikace s biologickými příbuznými. Tj. témata: jak před dítětem mluvit o rodičích dítěte, nenadálé kontakty s biologickými rodiči, právo rodičů na setkávání s dítětem, kam se obrátit o radu či pomoc - jednání s úřady, překračování stanovených pravidel při setkání dítěte s rodiči, odmítání vzájemných kontaktů dítěte s rodičem a jeho dopady na rodinu.

V tématech, které se týkají pěstounské péče, je kladen důraz především na „kontext pěstounské péče“. Zvláštní pozornost je věnována sociálním aspektům **složení rodiny z hlediska sociodemografického a zkušenostem s výchovou vlastních či přijatých dětí**.

Rodinám, které již vychovávají děti, jsou věnována témata jako jsou **změny spojené s příchodem dalšího dítěte do rodiny** a s nimi související rizika (např. **reakce vlastních dětí**), manželským párům a samožadatelům **pak vyrovnání se ztrátou biologického rodičovství**.

Podstatným a rozsáhlým okruhem příprav pro všechny žadatele pak jsou **charakteristiky dětí vhodných do pěstounské péče**, jejich situace s ohledem na minulost a budoucnost. Indikací pro pěstounskou péči jsou **přetrvávající právní či citové svazky**,

deprivační poškození či **handicap**. Pěstouni se pak podle typu dítěte setkávají s rozdílnými okruhy problémů (např. přijetí staršího dítěte a kojence, dětí zdravých a dětí se specifickými potřebami). V rámci tohoto okruhu je věnována také pozornost **motivaci** jako psychologické dimenzi pěstounské péče, která významně ovlivňuje úspěšnost zařazení dítěte do rodiny a celkovou funkčnost rodiny. Má odpovídat požadavkům pěstounské péče nebo **být dostatečně pružná**, aby v průběhu přijetí změnila svůj charakter (např. z motivace mít dítě na snahu pomoci konkrétnímu dítěti).

„Intervenující podmínky“ jsou ty faktory, které zabezpečují u pěstounů postupné osvojování si příslušných rolí a evokování jejich změn v závislosti na potřebách dítěte. Jedná se o **schopnosti pěstounů** po stránce poznávací, citové, volní, sociální a také **zdroje celého rodinného společenství** (rodinné interakce, odolnost rodiny, zaměstnanost rodičů, způsoby trávení volného času aj.). Souvisí také s hodnotami rodiny i jednotlivců. Posláním přípravy je nejen **vyhledávat možné rizikové faktory** pro pěstounskou péči, ale především tyto zdroje žadatelů posilovat.

V případě přípravy pěstounů je také důkladně **posílená oblast „strategie jednání a interakce“**, především v oblasti **výchovné a terapeutické práce s dítětem se specifickými potřebami**. Je totiž žádoucí, aby citové předpoklady byly vyváženy také rozumovým přístupem. Tyto cíle naplňuje příprava především v následujících okruzích: základy pozitivní komunikace ve vztazích, adaptace dítěte při příchodu do rodiny, výchova dítěte s handicapem. Dbáme také o to, aby na víkendových pobytech proběhl dostatečný a také neformální kontakt se stávajícími pěstouny, který rodinám představí realitu pěstounské péče v praxi a umožní jim konfrontovat svoje představy a obavy s rodinou, která je jim sympatická nebo řeší či řešila podobný problém.

Oblast přípravy, která se věnuje „následkům pěstounské péče“, mnohdy relativizuje prostřednictvím **diskuze s dospělým, který vyrůstal v pěstounské péči**, představu o úspěšnosti pěstounské péče. Tato beseda obvykle mívá u žadatelů velký úspěch a navazuje na ni povídání a sebezkušenost s tím, co jednotliví žadatelé považují za cíl své pěstounské péče a také osobní „úspěch“, co chtějí svým dětem předat. Pokoušíme se tato **očekávání žadatelů poznat**, případně formovat pozitivně tak, aby poskytovaly dítěti možnost volby v oblasti vlastní identity a životního směřování aby byly v kompetencích pěstounů a sloužily jim jako jednoznačné kritérium, že jdou správnou cestou. Může se jednat o rozvoj pouta mezi rodičem a dítětem, úspěšná adaptace na rodičovství - tj. uspokojení v roli pěstouna, redukce následků psychické deprivace, postup dítěte v řešení vývojových úkolů, uspokojivé řešení všech úskalí pěstounské péče a u dítěte přechod do vyšších vývojových etap, apod.).

Téma doplňuje seznámení s výsledky výzkumů o úspěšnosti pěstounské péče, s faktory, které je ovlivňují a objektivními měřítky sestavenými k tomuto účelu (kritéria úspěšnosti).

2.3 **Část C: Příprava pro pěstounskou péči na dobu přechodnou**

Vhodnost žadatelů vykonávat přechodnou pěstounskou péči bude odborně posuzována obdobně jako u žadatelů o pěstounskou péči. S ohledem na **zvýšenou náročnost péče o děti** v přechodné pěstounské péči budou tito pěstouni absolvovat přípravu na přijetí dítěte do rodiny **ve větším rozsahu**, celkem **70 hodin**. Tato příprava však musí **zohledňovat individuální zkušenost**, kterou učinil každý žadatel (např. zda má zkušenosti s pěstounskou péčí atd.).

V některých částech přípravy budou přítomny i **sociální pracovníci**, které budou o tyto děti a rodiny pečovat.

V jednotlivých kategoriích modelu pěstounské péče hrají roli následující skutečnosti ovlivňující podobu přípravy žadatelů:

Při „přijetí dítěte do pěstounské péče na dobu přechodnou“ můžeme předpokládat častější zátěž pěstounů opakovaným přijímáním dětí, vzájemným sžíváním a ukončováním pěstounské péče, např. i v době, kdy nedošlo k úplné adaptaci dětí stávajících. Situace vyžaduje opětovné přizpůsobení potřebám aktuálních členů domácnosti. Od pěstounů se očekává **rychlé zmapování individuálních potřeb dítěte** a vytvoření vyhovujících podmínek pro dítě, tedy **vysokou adaptabilitu**. Je tedy nutné, aby byla příprava zaměřena na **práci s celou rodinou**, především u rodin s vlastními dětmi a tam, kde se na výchově podílí i prarodiče.

Podíváme-li se na samotnou formu péče o děti (v paradigmatickém modelu se jedná o kategorii „jev“), má **rodinný a individuální charakter**, je státem podporovaná a poskytována po nezbytně nutnou, **relativně krátkou dobu**, a to v samotných **domácnostech** pěstounů nebo i v **zařízeních pro výkon pěstounské péče**. V rámci této formy náhradní rodinné péče budou pěstouni na přechodnou dobu určitým způsobem **spolupracovat s biologickými rodiči dítěte** na vytváření takových podmínek, které umožní **navrácení dítěte co nejrychleji zpět do rodiny**, nebo se pro dítě začne **vyhledávat rodina náhradní**, pokud návrat do biologické rodiny není možný. Soud je povinen každé 3 měsíce přezkoumat, zda trvají důvody pro pobyt dítěte u pěstounů po přechodnou dobu. Soud pěstounskou péči na přechodnou dobu zruší z vážných důvodů, nebo jestliže již splnila svůj účel či sami pěstouni o to požádali. Velký důraz je v rámci přípravy věnován tématu **role pěstounů a role biologických rodičů**.

„Kontext“ této podoby pěstounské péče se vyznačuje tím, že se jedná o dočasnou dobu či dobu velmi krátkou. **Indikací** pro pěstounskou péči na dobu přechodnou je **situace dítěte**, jehož **návrat do původní rodiny je žádoucí** a předpokládá se, že je realizovatelný. Případně pro děti, kde se v blízké budoucnosti podaří nalézt vhodné osvojitele, či dlouhodobé pěstouny a vyhnou se tak ústavní péči. Jedná se tedy o děti, které nemohou po určitou dobu z velmi vážných důvodů zůstat ve své vlastní biologické rodině, avšak je předpoklad, že by se po pomnutí těchto důvodů mohly vrátit zpět do rodiny. Jedním z důvodů může být například dlouhodobá hospitalizace rodičů v nemocnici. Pěstouni se tedy musí **vyrovnat s tím, že pouze zastupují rodiče** v běžných věcech dítěte, a dokáží jim před dítětem přiznat základní lidskou hodnotu či úctu. Mohou být angažováni ve spolupráci s rodiči či prarodiči, v každém případě jim poskytnou psychologický i časový prostor pro jejich rodičovství. Na vzpomínky dítěte týkající se jeho rodičů a předchozího života nesmí reagovat panikou, ale naopak **poskytnout dítěti oporu při orientaci v jeho poměrně složité životní situaci**. Zároveň se musí jednat o lidi, kteří jsou připraveni **podpořit dítě v krizi**, pokud původní rodina i nadále ve svých závazcích selhává nebo již definitivně selhala. Před ukončením péče dokáže rodina zvládnout přípravu dítěte na návrat do biologické rodiny nebo dlouhodobé pěstounské péče. Náplň přípravy obsahuje tedy nejen **zásady krizové intervence**, **zásady práce se sociálně nepřizpůsobenými občany** i **konkrétní postupy práce s dětmi** při jejich adaptaci na nové prostředí.

Dítě může být svěřeno do přechodné pěstounské péče také na dobu, **než je dán rodiči souhlas s jeho osvojením** bez vztahu k určitým osvojitelům. Tento souhlas rodiče mohou dát nejdříve po uplynutí 6 týdnů od narození dítěte. V případě, že rodiče o dítě neprojevují opravdový zájem nebo vůbec žádný zájem, může být dítě umístěno v přechodné pěstounské péči po dobu, než je soudem pravomocně rozhodnuto o tom, že se rodiče o své dítě opravdu nezajímají a není tudíž potřeba jejich souhlasu s jeho osvojením. Tito pěstouni by měli mít i **předpoklady pro výchovu novorozeňat a dětí v raném věku**. Musí unést fakt, že přes

láskyplnou péči o dítě a vlastní dostatečné výchovné schopnosti **předají „stabilizované“ dítě osvojitelské nebo původní rodině**. Budou schopni s takovou rodinou spolupracovat na tom, aby adaptace proběhla v pohodě - rádi se podělí o poznatky o dítěti a budou respektovat jejich rodičovskou roli. Na tuto zátěž vyplývající z krátkodobosti péče musí mít rodina nejen **vysokou frustrační toleranci**, ale i **naplněné vlastní rodičovství** nebo velmi dobře **zpracovanou skutečnost vlastní bezdětnosti**, na což se zaměříme v rámci přípravy. I v tomto bodě bychom rádi zdůraznili důležitost souznění s přáním dětí, které v rodině vyrůstají a také podporu ve zbytku rodiny a nutnost **zaměřit se na práci s celým rodinným systémem**.

Z funkce pěstounské péče na přechodnou dobu vyplývají značné nároky i na výhodné „intervenující podmínky“. Úspěšné zvládnutí jmenovaných úkolů pěstounů na dobu přechodnou je závislé především na **osobnostních charakteristikách osvojitelle** a jeho **vztazích k druhým lidem** (postoje k nim, význam sociální opory). Je žádoucí **mimořádná emocionální zralost pěstouna**, **silná sebedůvěra**, dobrá **sebekontrola**, emoční stabilita (netrpí výraznými pocity viny či úzkosti), **altruistická orientace** vedená zájmem dítěte a **vysoká tolerance** k jeho projevům. V sociálním kontaktu musí tito pěstouni **vycházet i s problémovými lidmi** a nevyužívat komunikačních prostředků jako jsou manipulace, citové vydírání, ironizování, vyčítání a moralizování. Součástí přípravy je tedy **práce na seberozvoji a kultivace komunikace**.

Kromě souboru individuálních charakteristik manželského páru je nutné **všimnout si v rodinném systému sociálních interakcí** a potenciálu rodiny jako celku adaptovat se na změny. Ze zkušeností pěstounských rodin víme, že své úsilí soustředí hlavně na události okolo dětí a zapomínají věnovat se problémům vlastního partnerského života. Proto by příprava měla **umožnit manželům pracovat na vzájemném porozumění a upevnit vztahy i k dalším členům rodiny**.

Vzhledem k výraznému výchovnému, převýchovnému, léčebnému, terapeutickému a rehabilitačnímu působení pěstounů je důležité zvládnutí „strategií jednání a interakcí“. Řadu těchto dovedností rodina získává s výchovou dětí vlastních, dětí od příbuzných, či alespoň z dlouhodobé volnočasové činnosti, které jsou pro tuto formu péče potřebné. Příprava se však zaměřuje na vědomou a cílenou přípravu na přijetí dítěte, preventivní strategie předcházení anticipovaných problémů s dítětem, a dále strategie vyrovnávání se s narušením rovnováhy rodiny, např. problémovým chováním dítěte či jeho rodičů. V tomto ohledu je zapotřebí **ochota se stále vzdělávat a spolupracovat s odbornými zařízeními a angažovanými subjekty** (zdravotníci, sociální pracovnice, poradenská zařízení). Součástí přípravy je beseda s pracovníky kojeneckých ústavů a dětských domovů, které předávají vlastní zkušenosti s výchovou dětí v ústavních podmínkách.

„Následky“ nechceme redukovat jen na **uspokojení potřeb dítěte**, do této kategorie patří také udržení si **„zdravého rodinného fungování“** při splnění všech úkolů spjatých s touto specifickou formou NRP. Jedním z ukazatelů **je tolerance poruch ve vývoji dítěte**, které je akceptováno s případnými zvláštnostmi. Jedná se i o efektivní komunikaci v rodině a dobrý kontakt se širším sociálním okolím, schopnost reflexe, vitalita, manželská spokojenost, schopnost spolupracovat, uvolnit se, odpočívat a hrát si s druhými, pocit životního obohacení z rodinného života.

3 PODROBNÉ VYMEZENÍ KONKRÉTNÍCH OBLASTÍ PŘÍPRAVY

Následující témata považujeme za nosná pro všechny tři typy náhradní rodinné péče a jsou modifikována vzhledem ke konkrétním skupinám žadatelů a zaměřena na specifika adoptivního rodičovství, pěstounské péče nebo pěstounské péče na přechodnou dobu.

Vzhledem k tomu, že během přípravy je žadatelům předáváno velké množství různých informací v nichž se mohou ztrácet, nabízíme jim již v začátcích přehlednou brožuru s doporučenou literaturou k jednotlivým tématům a kontaktní údaje na organizace zabývající se problematikou náhradní rodinné péče.

3.1 Tématické okruhy programů přípravy

3.1.1 Sociálně-právní aspekty náhradní rodinné péče

- organizace náhradní rodinné péče v ČR
- biologické, adoptivní rodičovství a pěstounská péče
- proces zprostředkování, jednotlivé etapy (období příprav, posuzování budoucích rodičů, očekávání, příchod nového člena, fáze sžívání) s důrazem na etapu současnou a budoucí a čekací lhůty, získání informací o dítěti, první kontakt s dítětem. Zařazujeme zde i otázku, z jakých důvodů je možné nabídnuté dítě odmítnout a jaké to přináší důsledky.
- aktuální statistické údaje o počtu žadatelů a dětí právně volných k adopci a pěstounské péči v příslušném kraji, čekací lhůty - téma přednáší právník a odborný pracovník Krajského úřadu
- mezinárodní adopce

3.1.2 Medicínsko-psychologické aspekty náhradní rodinné péče

3.1.2.1 Co si dítě přináší s sebou do náhradní rodiny

- informace o dítěti ze zdravotnické dokumentace, rodinná a osobní anamnéza
- otázky genetické výbavy sociálně osiřelého dítěte, genetické vyšetření
- téma dědičnost versus výchova
- získaná zátěž vlivem institucionální péče (beseda s pracovníkem ústavu o režimu dětí, stravování, jejich dovednostech, deprivaci, práci vychovatelů, atd.)
- získaná zátěž vlivem života v biologické rodině (vč. syndromu CAN – syndrom týraného a zneužívaného dítěte)
- nejčastější zdravotní problémy dětí přicházejících do NRP, jejich podstata a perspektiva se zvláštním důrazem na vývojové opožďení a poškození plodu vlivem zneužívání drog matkou (např. vlivem abúzu alkoholu jako je FAS (fetální alkoholový syndrom)), vlivem dalších návykových látek, onemocnění způsobená prenatálním přenosem pohlavních chorob na dítě atd.
- nejčastější psychiatrické diagnózy u dětí a léčba jednotlivých poruch
- objasnění častých diagnóz z pohledu rodičů – jaké jsou konkrétní nároky na péči o dítě (osobní a časová angažovanost rodičů, finanční náklady apod.), jak tato diagnóza

ovlivní běžné fungování rodiny, jaké jsou rizikové faktory během dalšího vývoje dítěte

- etnicky odlišné dítě a jeho specifika při výchově
- respektování vývojových možností dítěte a pozitivní přístup ke schopnostem dítěte

3.1.2.2 **Dítě v naší rodině**

- základní péče o děti
- přechod dítěte z ústavu do domácí péče – jak se na něj připravit a jak jej zvládnout
- struktura zdravotní péče o dítě (jaká zařízení zdravotní péče existují, standardní a nadstandardní péče, kde je možné hledat pomoc)
- úrazy, otravy nebo náhlé závažnější změny zdravotního stavu dítěte a vyhledání odborné pomoci
- děti se speciálními potřebami - systém podpůrných, poradenských a terapeutických služeb

3.1.3 **Vývojová psychologie (a citová deprivace)**

- rodina a její význam pro utváření osobnosti dítěte (základní potřeby dětí, cíl: harmonicky rozvinutá osobnost, sebevědomí a sebedůvěra, ale také důvěra k ostatním lidem)
- periodizace vývoje a vývojové úkoly těchto období: rané dětství, předškolní a školní věk, puberta, adolescence
- rozdíly mezi dětmi z ústavního a rodinného prostředí - projevy, formy, následky a náprava citové deprivace
- zvládání zátěže u dětí
- vzdělávání dětí a jejich integrace do společnosti
- možné přístupy k dítěti se specifickými potřebami

3.1.4 **Psychologie rodiny a rodičovství a základy pozitivní komunikace ve vztazích**

- psychologie rodičovství, hodnota rodičovství pro dospělého člověka
- biologické versus psychologické rodičovství, problematika budování psychologického rodičovství: vyrovnávání se s bezdětností jako životní ztrátou
- motivace k přijetí dítěte – altruistická (pomoci konkrétnímu dítěti), egocentrická (např. mít dítě, zachránit manželství)
- rodičovské postoje, výchova a výchovné styly (např. citová výchova versus zaměření na výkon), výchovné modely z primární rodiny, předávání zkušeností, hodnot a životních principů, očekávání od dítěte
- vývojová stadia rodiny, životní krize (jako výzvy), konflikty a jejich řešení
- komunikace v rodině

3.1.5 **Adaptace dítěte při příchodu do rodiny a výchova dítěte se specifickými potřebami**

- příchod dítěte z ústavu do domácí péče – postupná adaptace na život v rodině

- náprava schopnosti tvořit citové vztahy, problémy ztotožnit se s normami a hodnotami rodiny, potažmo společnosti a uspokojivě se do ní začlenit (výchovné přístupy, kterými lze tuto schopnost posílit nebo minimalizovat)
- specifické výchovné přístupy – masáže kojenců a dětí, nošení dětí v šátku, pevné objetí Jiřiny Prekopové, stavění rodiny, program Připoutání OS Návrat (SR) – kronika přijatého dítěte, hledání kořenů a vlastní identity (pomoc dítěti začlenit svoji minulost do přítomnosti a předat mu naději, že to lepší jej čeká), apod.
- výchova romského dítěte
- děti vlastní a přijaté, sourozenecké vazby, širší příbuzenstvo
- realistická očekávání a zhodnocení vlastních možností a omezení při výchově přijatého dítěte
- postupy budování identity biologicky cizího dítěte
- přijetí a výchova dětí s handicapem, zvláštnosti, kde brát sílu, kam se obrátit, jak si vše zorganizovat
- schopnost přijmout dítě takové jaké je, být opravdový a empatický – tři základní terapeutické prvky při budování vztahu s přijatým dítětem
- skupinový výcvik komunikačních dovedností, asertivního chování, řešení konfliktů

3.2 **Forma přípravy, vybrané metody a techniky**

3.2.1 **Formy přípravy**

Základní formy přípravy jsou osvědčené již z předchozích aktivit organizovaných Sdružením pěstounských rodin od samého počátku a v rámci přípravy jsou využívány od roku 2000. Jsou to:

A. Jednodenní kombinovaný cyklus besed a sebezkušenostních setkání na daná témata s předními odborníky. Převažuje u nich informační charakter s interaktivními prvky.

B. Víkendové soustředění pro 8-11 párů, které je v některých časových úsecích propojeno se **souběžným pobytem cca 8 náhradních rodin**. Účastníkům je v klidném prostředí mimo jejich bydliště nabídnut především zážitkově orientovaný program na seznámení se s praxí náhradní rodinné péče. Žadatelé zažijí:

- řízené besedy s pěstounskými a adoptivními rodinami, které jsou východiskem pro individuální práci ze žadateli
- přímý kontakt s dětmi v NRP (spolupráce při plnění hravých úkolů) – poznání charakteristik sociálně osiřelých dětí a jejich projevů. Žadatelům přináší také reflexi vlastního přístupu k nim
- společné programy celých rodin s žadateli – umožňují budoucím rodičům poznat, jak se chovají a co dělají děti v pěstounské a osvojitelské péči

C. Víkendové soustředění zaměřené na adaptaci dítěte v rodině s praktickými postupy práce s dětmi se specifickými potřebami a **hlubší sebepoznání budoucích náhradních rodičů**

D. Individuální rozhovory s psychologem – v rozsahu minimálně 5 hodin, jejich náplň a počet konzultací je ponechán na uvážení psychologa a potřebách žadatelů

Pozn.: Během víkendových pobytů jsme schopni zajistit hlídání dětí pro žadatele, kteří již mají vlastní nebo přijaté děti a na setkání přijedou s celou rodinou.

3.2.2 Základní organizační schéma

Část A: Příprava pro osvojitele, časový rozsah přípravy je 48 hodin

Časový rozvrh programu:

Jednodenní setkání (6 hodin)

Víkendové soustředění společně s náhradními rodinami (15 hodin)

Jednodenní setkání (7 hodin)

Víkendové soustředění zaměřené na adaptaci dítěte v rodině a sebepoznání (15 hodin)

Individuální rozhovory s psychologem (5 hodin)

Část B: Příprava pro pěstounskou péči, časový rozsah přípravy je 48 hodin

Časový rozvrh programu:

Jednodenní setkání (6 hodin)

Víkendové soustředění společně s náhradními rodinami (15 hodin)

Jednodenní setkání (7 hodin)

Víkendové soustředění zaměřené na adaptaci dítěte v rodině a sebepoznání (15 hodin)

Individuální rozhovory s psychologem (5 hodin)

Část C: Příprava pro pěstounskou péči na dobu přechodnou, časový rozsah přípravy je 70 hodin

Jednodenní setkání (7 hodin)

Jednodenní setkání (7 hodin)

Víkendové soustředění (18 hodin)

Jednodenní setkání (7 hodin)

Jednodenní setkání (7 hodin)

Víkendové soustředění (18 hodin)

Individuální rozhovory s psychologem (5 hodin)

3.2.3 Podrobný časový harmonogram

Jednodenní setkání (6 nebo 7 hodin*)

vždy pátek nebo sobota

1.blok 14 – 17 h: 1,5 h přednáška + 1 h diskuze
(3 hodiny) + 0,5 h pauza nebo čas určený k individuálním konzultacím žadatelů s přednášejícím

2.blok 17 - 20 .: 1,5 h přednáška + 1 h diskuze

(3 hodiny)

+ 0,5 h pauza nebo čas určený k individuálním konzultacím žadatelů s přednášejícím

*při 7-mi hodinovém setkání navíc 1 h méně formální diskuze se zkušeným pěstounem nebo adoptivním rodičem, případně promítání dokumentu s tématem náhradní rodinné péče (ukončení až v 21 h)

Individuální rozhovory s psychologem (5 hodin)

5x hodinové sezení s odborníkem

(každý žadatelský pár nebo individuálně dle vlastních časových možností)

Víkendové soustředění (15 nebo 18 hodin*)

začíná páteční večerí a končí nedělním obědem

páteční blok: 19 – 21 h přednáška+diskuze

(4 hodiny) 21 – 23 h sebezpoznávací techniky nebo setkání s náhradními rodiči

sobotní blok: 9 – 11 h přednáška+diskuze

(9 hodin) 14 – 17 h sebezpoznávací techniky nebo aktivity s dětmi

19 – 21 h přednáška+diskuze

21 – 23 h sebezpoznávací techniky nebo setkání s náhradními rodiči

nedělní blok: 9 – 11 h sebezpoznávací techniky nebo aktivity s dětmi

(2 hodiny)

*při 18-ti hodinovém soustředění se prodlužuje o 2 h odpolední

sobotní blok (13 – 18 h) a nedělní dopolední blok o 1 h

(9 – 12 h)

3.2.4 Četnost příprav během roku

V současné době je kapacita Sdružení pěstounských rodin cca 6 příprav ročně (dva běhy části A, B a C nebo jejich kombinace) ve zmíněné kvalitě.

3.2.5 Vybrané metody a techniky

3.2.5.1 Úvodní setkání

Cíl:

- seznámení účastníků a lektorů
- získání informací o smyslu a účelu přípravy, programu a organizaci přípravy
- navázání kontaktu, rozptýlení nejistot, obav a pochybností
- představení průběhu přípravy a závazků, které účastníkům školení vyplývají

Technika : Představy a očekávání

Nejprve necháme účastníky, aby v menších skupinách písmeně na arch papíru formulovali

-vlastní představy a očekávání od přípravy tj. zamyšlení nad otázkou: „Co bych se potřeboval/a dozvědět, co od přípravy očekávám, co mě nejvíc zajímá.“

- z čeho mám obavy, strach

Po té mluvčí menších skupin představí výsledky svých úvah celé skupině, lektor zapisuje jednotlivé poznámky a vytváří se „mentální mapa“, k níž se mohou žadatelé vracet v průběhu přípravy, mohou reflektovat, zda jejich představy jsou naplňovány, popř. doplňovat další podněty. Mapa slouží také k závěrečnému shrnutí na konci přípravy. Dalším cílem prvního setkání je také zmapovat potřeby a očekávání jednotlivých párů, což slouží jako vodítko k další individuální práci s nimi.

- představení lektorů – profese, zkušenosti, kompetence v rámci přípravy
- představení účastníků:

Technika: osobní interview

Účastníci se po dvou párech rozptýlí po budově a vedou spolu osobní rozhovor. Mohou o sobě sdělit jen to, co sami chtějí. Délka rozhovoru je cca 15 minut. Následně představí skupině druhou dvojici.

Pokračování osobních sdělení: účastníkům jsou předloženy různé podnětové obrázky, z nichž si každý vybere ten, který je mu nejbližší. Následuje rozhovor o obrázku vypovídající o osobnosti žadatele, jeho hodnotách a životě. Postupně se vystřídají všichni, kdo mají zájem o svém obrázku něco povědět ostatním.

3.2.5.2 Pozitivní komunikace:

Cíl:

- představit bezporuchovou komunikaci nezbytně potřebnou pro zdravé rodinné fungování a navazování mezilidských vztahů.
- Seznámení se s psychologicky účinnými způsoby komunikace s dítětem

Technika: přeznačkování

Účastníci obdrží seznam s charakteristikami lidí, které mají negativní konotaci a zkouší je vyjadřovat pozitivně. V závěru pak lektor vysvětlí tuto potřebu pozitivního nazírání věcí aplikovanou na rodinu a výchovu přijatého dítěte.

Shlédnutí filmu o komunikaci v rodině a rozbor rodičovských reakcí s ohledem na působení na dítě.

Seznámení s výsledky výzkumů o komunikaci – např. dvojná vazba a její dopad na dítě, atd.

Technika: naslouchání

Po krátkém povídání o tom, jak lidé komunikují (verbální a neverbální prostředky, specifika rozhovoru s dítětem) se následně skupina rozdělí do trojic, ve kterých se postupně všichni vystřídají ve třech rolích: vypravěč, naslouchající a pozorovatel. Po třech minutách se vymění. V roli naslouchajícího si vyzkouší několik postupů, vše beze slov:

- dávat klientovi najevo nezáměr, nesmí však přitom mluvit
- upřeně pozorovat klienta
- dát podporu a přijetí

Následuje rozhovor o prožitcích účastníků se zdůrazněním toho, jaké signály svými neverbálními projevy vysíláme a jak lze pozitivně podpořit rozhovor s druhým člověkem. Aplikace těchto poznatků na efektivní komunikaci s dítětem.

3.2.5.3 Hranice

Cíl:

- ujasnit si, co je to hranice v osobnostním kontextu, jaké jsou hranice každého účastníka

Technika: brainstorming, modelové situace

- pomocí brainstormingu účastníci v menších skupinách formulují, co si vybaví pod pojmem hranice, po té seznámí celou skupinu se svými výsledky, při společné diskusi se vymezí typy hranic: osobní, pracovní, společenské a zákonodárné.

Skupina se rozdělí na menší skupinky po 6-7 lidech a dostanou písemně dva příběhy:

Příběh 1.: Představte si, že do azylového domu, kde pracujete jako sociální pracovník, přijde 20 minut před ukončením otvírací doby těhotná žena, kterou vyhodil muž z bytu. Víme, že žena zneužívá drogy a víme, že dům nesmí přijímat drogově závislé klienty. Na druhé straně doma máte volný pokoj. V azylovém domě budete ráno opět nastupovat na službu vy. Co uděláte?

Příběh 2.: V dopravním prostředku se k vám hlásí váš bývalý spolupracovník. Prohodí s vámi pár slov, pak si jde sednout jinam. Před vystoupením z dopravního prostředku okrade starší paní o kabelku s osobními věcmi a uteče. Okradená žena pak po vás požaduje jeho jméno. Jak budete tuto situaci řešit?

Po té společně diskutují, které hranice je pro ně lehké překračovat a které naopak ne, kam až sahají. Je dobré si uvědomit, že překročení hranice se může stát každému, důležité je uvědomit si to, znát důvody a nést odpovědnost.

3.2.5.4 Odbourávání předsudků (pro přípravu pěstounů na přechodnou dobu)

Cíl:

- uvědomit relativitu a mnohoznačnost věcí, jak je důležité neodsuzovat a nehodnotit bez podrobných souvislostí

Technika: modelová situace

Skupina se rozdělí na menší skupinky o 6-7 lidech. Dostanou velký arch papíru, na kterém jsou napsaná jména 5 lidí a prázdné kolonky na jejich osobní charakteristiky. Skupina má rozhodnout, komu z těchto lidí podá do 20 minut lék na AIDS. Těžce nemocným tak život prodlouží a zkvalitní, lehčí vyléčí.

Aby účastníci získali nějakou představu o uvedených lidech, mohou se pokusit získat o nich nějaké informace. Postupně se bez domluvy každý ze skupiny zeptá na nějakou charakteristiku, kterou doplní do archu a takto proběhnou tři kola. Volná zůstane asi třetina políček. Přesto se musí skupina během diskuse dohodnout, komu podá lék. Pokud to nestihne, obrazně zemřou všichni nemocní.

Po rozhodnutí skupin se doplní informace o lidech. Lektor dále vede diskusi, zda by se jednotliví účastníci rozhodovali jinak, kdyby dříve znali charakteristiky, které byly nyní odhaleny, jaká políčka byla pro závěrečné rozhodnutí klíčová apod.

3.2.5.5 Běžné způsoby výchovného vedení a jejich alternativy

Cíl:

- uvědomit si, co žadatelé považují za běžné a nestandardní chování dítěte
- co dítě takovým chováním může sdělovat svému okolí

Technika: modelová situace

V menších skupinách probíhá rozhovor nad několika podnětovými situacemi o „zlobivém dítěti“.

Žadatelé se zamýšlejí nad běžnými a nevhodnějšími postupy řešení, navrhují různé alternativy. Výsledek svých úvah představí celé skupině.

3.2.5.6 Očekávání od přijatého dítěte v náhradí rodinné péči

Obraz různých znevýhodnění v praxi, kontaktování se s vlastním postojem ke znevýhodněnému dítěti.

Cíl:

- seznámení se s vnějšími projevy chování dětí v náhradní rodinné péči
- sebezkušenost s rolí připomínající rodičovskou při práci s dětmi a také rozpoznání vlastního postoje k dětem znevýhodněným
- poznání vlastní pohotovosti reagovat v roli vychovatele určitým způsobem
- odbourávání strachu z přijetí dítěte a utvrzování ve vlastních rodičovských kompetencích
- ujasnění toho, jaké dítě by žadatelé chtěli a dokázali přijmout
- ujasnění si postoje k dítěti jiného etnika
- praktické procvičení komunikace s dětmi a výchovného vedení dětí

Postup:

Tyto cíle jsou průběžně naplňovány absolvováním teoretické části přípravy na téma vývojové psychologie a deprivace, medicínské části a dalších souvisejících témat.

Víkendové soustředění s rodinami s dítětem v náhradní rodinné péči – večerní povídání o situaci rodin, jejich dětech, životních zkušenostech. Rodiny se z povídání rodičů seznámí s příběhy a problémy dětí, s každodenními starostmi a výchovnými postoji náhradních rodičů.

Během víkendového programu pro žadatele a rodiny zařazujeme pravidelně aktivity, při kterých žadatelé přicházejí do kontaktu s dětmi, buď na stanovištích, kde mají možnost poznávat více dětí současně nebo při společných tvůrčích činnostech s konkrétním dítětem.

Povídání v malých skupinách s psychologem o tom, jak se účastníci cítili v této roli, jestli pociťovali nějaké obavy a také o tom, které dítě jim bylo nějak blízké, jak se cítili v kontaktu se starším dítětem, jak se jim jevily děti romského původu, co je napadalo v kontaktu s dítětem postiženým atd. Vhodným tématem k hovoru je také to, jak reagovali na nepředpokládané nebo nežádoucí chování dítěte.

Využívání těchto zážitkových technik je neúspěšnější částí naší přípravy. Umožňuje rodinám reálně poznat své možnosti a omezení a také odbourávat předsudky. Máme tu zkušenost, že zvyšuje toleranci a pochopení k přijetí dítěte jiného etnika.

3.3 Rámcová diagnostická kritéria

Na závěr přípravy vypracovává lektorský tým pro zadavatele závěrečnou zprávu o průběhu přípravy. V samostatné příloze jsou pak uvedeny informace o účastnících a formulovány závěry individuálních rozhovorů s nimi, vztahující se k sociální charakteristice dítěte, které by rodina byla schopna a chtěla přijmout. Obsah tohoto sdělení je s účastníky projednáván v závěrečném rozhovoru.

Za účelem objektivního posouzení konkrétních žadatelských párů nebo jednotlivců, je nutné stanovit kritéria hodnocení, tzn. témata, která je účelné a smysluplné během přípravy zpracovat s ohledem na dítě/děti jež mají být do rodiny přijaty.

1. typ dítěte vhodného do rodiny

- věk, etnikum, postižení v oblasti zdravotní, mentální, duševní

2. struktura rodiny a specifické potřeby dětí v rodině

- partnerský vztah, párová dynamika (citový vztah mezi rodiči, osobnost rodičů, komunikace, přijímání životních výzev)
- rodinné symboly, rituály, tradice, pravidla a morálka, duchovní stránka
- flexibilita, aktivní životní orientace, otevřenost
- odolnost rodiny vůči zátěži, strategie jednání interakce a rizikové faktory v rodině neboli
- preferovaný a zažitý styl výchovy
- sociální opora (širší příbuzenstvo, přátelé apod.)
- způsob života jednotlivých členů rodiny

3. motivace náhradních rodičů

- altruistická – míra a zdroje, hodnoty, primární rodina
- nahradit přijetím dítěte nemožnost naplnění biologického rodičovství (míra a způsob zvládnutí traumatu a míra egocentrického uvažování)
- zaplnit „prázdné hnízdo“ po vlastních odrostlých dětech
- „spasitelský syndrom“
- vědomá vs. nevědomá motivace, iracionalita a rigidita motivace

4. Osobnost budoucích rodičů

- absence psychopatologických rysů
- emoční a sociální zralost
- temperament, výchovné postoje, předsudky
- zdroje osobnosti pro redukci deprivace dítěte

3.4 Nabídka návazných služeb

Poradna pro rodiny s dětmi v náhradní rodinné péči nabízí bezplatné služby jak zájemcům o přijetí dítěte do rodiny, tak hlavně pěstounským a osvojitelským rodinám.

V období před přijetím dítěte:

Návazné a podpůrné poradenství a psychoterapii mohou využít žadatelé o náhradní rodinnou péči jak v období vyřizování žádosti na pověřeném úřadě, tak i v době „čekání na dítě“, mohou pracovat na tématech, která se během přípravy otevřela a mají možnost také využít aktivity nabízené Sdružením pěstounských rodin. Během jednodenních i vícedenních akcí

vzniká prostor pro setkávání žadatelů s adoptivními rodiči i pěstouny, k navazování dalších neformálních kontaktů (započatých na víkendovém setkání v rámci přípravy) a k hlubšímu poznávání dětí v náhradní rodinné péči. Pro žadatele tak vzniká možnost vyhnout se izolaci, v níž se mohou během následující čekací doby ocitnout, získat podporu a povzbuzení a vytvořit si reálná očekávání vzhledem k budoucímu životu s přijatým dítětem.

V období po přijetí dítěte:

Období po přijetí dítěte do rodiny může být v mnoha ohledech nové a složité, mohou vznikat nečekané situace a rodiče bývají ve zvýšené míře vystaveni stresu. Právě jim je určena naše konzultační a poradenská činnost v oblasti pedagogické, psychologické a sociální se zaměřením na vývojové opoždění, neklid a výchovné problémy a specifika dětí přicházejících z ústavní výchovy, poruchy učení a řeči, integrace dětí do škol, právní aspekty pěstounské péče a adopce atd. Jsme schopni zprostředkovat kontakty na specialisty (klinické psychology, speciální pedagogy, psychiatry, lékaře, právníky atd.) a další specializovaná zařízení, kam se mohou v případě potřeby obrátit o pomoc (ve všech regionech České republiky).

Vzhledem k individuálním potřebám každé rodiny poskytujeme konzultace také přímo v místě bydliště a napomáháme tak řešit situace „na místě“.

Kromě toho nabízíme odborné poradenství formou telefonické a internetové poradny, jejichž služeb mohou využít rodiny, které se dostaly do krizové situace a nemohou čekat na naši osobní návštěvu. V naší nabídce najdou náhradní rodiče také terapii pevným objetím, canisterapii nebo hippoterapii.

Abychom podpořili sdílení individuálních životních zkušeností s výchovou přijatých dětí, podporujeme Klub náhradních rodičů. Pořádáme řadu zájmových, vzdělávacích a rekreačních aktivit pro rodiče s dětmi. Jsou to jednodenní výlety, víkendové akce, relaxační pobyty s nabídkou programu a poradenství, přednášky, společenská setkání, Den pěstounských rodin s odbornými diskusemi aj.

Rodiče mají také možnost prohloubit si své znalosti a načerpat nové informace a získat inspiraci zapůjčením odborné literatury z naší knihovny.

Řada náhradních rodičů využívá pomoci dobrovolníků především z řad studentů humanitních oborů při hlídání dětí, doučování, jako doprovod na zájmové kroužky, popř. výpomoc v domácnosti.

Jako nestátní nezisková organizace spolupracujeme s některými nadacemi a nadačními fondy a pokoušíme se zajistit také materiální výpomoc konkrétním rodinám nebo dětem (např. speciální výukové pomůcky, zdravotnické a rehabilitační pomůcky, osobního asistenta do školy apod.). Další materiální výpomoc (věci denní potřeby) pochází z řad dárců a sponzorů.

Literatura:

Sobotková, I. 2003. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí.

Za Sdružení pěstounských rodin vypracovaly: Mgr. et Mgr. Pavla Svobodová
Mgr. Petra Kočí

V Brně dne

.....
Ing. Miroslav Opatřil

1	PŘÍPRAVY ŽADATELŮ NA PŘIJETÍ DÍTĚTE DO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE REALIZOVANÉ SDRUŽENÍM PĚSTOUNSKÝCH RODIN.....	1
1.1	ZKUŠENOSTI.....	2
1.2	VÝZNAM A SMYSL PŘÍPRAVY.....	2
1.3	KONCEPCE PŘÍPRAVY	2
1.4	CÍLE PŘÍPRAVY SDRUŽENÍ PĚSTOUNSKÝCH RODIN Z POHLEDU ŽADATELŮ O NRP	3
1.5	SILNÉ STRÁNKY NAŠÍ PŘÍPRAVY	3
2	ROZBOR OBSAHOVÉ STRÁNKY PŘÍPRAVY DLE ZAMĚŘENÍ	4
	NA FORMU NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	4
2.1	ČÁST A: PŘÍPRAVA PRO ADOPTIVNÍ RODIČE	5
2.2	ČÁST B: PĚSTOUNSKÁ PÉČE	6
2.3	ČÁST C: PŘÍPRAVA PRO PĚSTOUNSKOU PÉČI NA DOBU PŘECHODNOU	8
3	PODROBNÉ VYMEZENÍ KONKRÉTNÍCH OBLASTÍ PŘÍPRAVY	11
3.1	TÉMATICKÉ OKRUHY PROGRAMŮ PŘÍPRAVY.....	11
3.1.1	<i>Sociálně-právní aspekty náhradní rodinné péče.....</i>	<i>11</i>
3.1.2	<i>Medicínsko-psychologické aspekty náhradní rodinné péče.....</i>	<i>11</i>
3.1.3	<i>Vývojová psychologie (a citová deprivace).....</i>	<i>12</i>
3.1.4	<i>Psychologie rodiny a rodičovství a základy pozitivní komunikace ve vztazích....</i>	<i>12</i>
3.1.5	<i>Adaptace dítěte při příchodu do rodiny a výchova dítěte se specifickými potřebami</i>	<i>12</i>
3.2	FORMA PŘÍPRAVY, VYBRANÉ METODY A TECHNIKY	13
3.2.1	<i>Formy přípravy</i>	<i>13</i>
3.2.2	<i>Základní organizační schéma.....</i>	<i>14</i>
3.2.3	<i>Podrobný časový harmonogram</i>	<i>14</i>
3.2.4	<i>Četnost příprav během roku.....</i>	<i>15</i>
3.2.5	<i>Vybrané metody a techniky</i>	<i>15</i>
3.3	RÁMCOVÁ DIAGNOSTICKÁ KRITERIA	19
3.4	NABÍDKA NÁVAZNÝCH SLUŽEB	19

SEZNAM PŘÍLOH:

Příloha 1: Čestná prohlášení Sdružení pěstounských rodin a statutárního zástupce organizace

Příloha 2: Kopie oprávnění k výkonu sociálně právní ochrany dětí

Příloha 3: Prokázání kvalifikace a praxe v oboru psychologie

Příloha 4: Kopie Osvědčení o akreditaci pro Poradnu udělené Jihomoravským krajem

Příloha 5: Vyčíslení nákladů na realizaci odborné přípravy

Příloha 6: Návrh smlouvy o dílo

Příloha 7: Obrazová příloha – fotodokumentace

Příloha 8: CD se žádostí v elektronické podobě